

TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU

Fond 16

HENZI, RUDOLF

Inventaranimistu

1819-1828

Sissejuhatus

Henzi, Samuel Gottlieb Rudolf (7. sept. 1794 Bern - 1. veebr. 1829 Tartu), eksegeesi ja idakeelte professor Tartu ülikoolis 1820-29

Samuel Gottlieb Rudolf Henzi sündis Šveitsis Berni linnas, kus algas ka ta haridustee. Tõenäoliselt õppis ta 1810-1816 mõnes kalvinistlikus seminaris, mille lõpetamise järel ordineeriti ta Šveitsi reformeeritud kirikus teoloogilise teenistuse kandidaadiks. Seejärel täiendas ta end filosoofia ja teoloogia alal Tübingeni ülikoolis ja õppis ajalugu Göttingenis. Õpingute käigus omandas ta ka heebrea ja araabia keele oskuse. A. 1818-1819 õppis ta araabia, pärsia ja sanskriti keelt *Collège de France's* selliste orientalistika korüfeede juures, nagu Antoine Isaac Silvestre de Sacy, kes oli arabistika kui spetsiaalse teadusharu rajaja Euroopas, ning Antoine Léonard de Chézy, kes oli esimese Euroopas avatud sanskriti õppetooli professor.

Pärast lühiajalist viibimist Inglismaal ja Šveitsis sai S. G. R. Henzi 1820. a. kevadel ootamatu pakkumise Tartu Ülikooli usuteaduskonna vakantsele eksegeesi ja idakeelte korralise professori ametikohale. Ametisse kinnitamiseks oli nõutav doktorikraad, enne Saksamaalt lahkumist omandas S. G. R. Henzi teoloogiadoktori kraadi Tübingeni ülikoolis. Doktoritöö sisuks oli 13. sajandi pärsia teadlase Nāsir ud-Dīn Abū Sa'īd 'Abdallāh bin 'Umar al-Baidāwi kommentaarid Koraani 10. suurale kolme Pariisis asuva käsikirjaeksemplari võrdluse alusel.

Eksegeesi kursuste kõrval õpetas S. G. R. Henzi Tartu ülikoolis heebrea ja araabia keelt. Araabia keele õpetamisel kasutas ta enda koostatud lugemikku, mis baseerus samuti seni publitseerimata Pariisi käsikirjadel. Lugemiku koostamise käigus oli S. G. R. Henzil kirjavahetus tuntud orientalisti Chr. M. J. Frähniga Peterburi TA-st, kes tegi töö kohta märkusi ja aitas kaasa raamatu väljaandmisele. Lugemik pealkirjaga *Fragmenta arabica* ilmus 1828. a. Peterburis Tartu ülikooli kulul. Õppevahend paistab silma oma elava esitusviisi poolest ja pakub ka tänapäeval pedagoogilist huvi.

S. G. R. Henzi huviobjektiks oli havai keel. Kolleeg Johann Friedrich Eschscholz, osalenud Otto von Kotzebue teisel maailmareisil (1823-1826), tõi talle kaasa materjale selle keele kohta. Nende alusel koostas Henzi lühiülevaade havai keele grammatikast ja sõnavarast ning avaldas maailma esimese teadusliku käsitluse sellest keelest - Henzi, R. Abriss einer Grammatik und Wörterverzeichnis der Hawai- und Sandwich-Sprache // Geographische Zeitung der Hertha, Zeitschrift für Erd-, Völker- und Staatenkunde. II. Stuttgart-Tübingen, 1826. Lk. 74.

S. G. R. Henzi ootamatu surm, kui ta oli vaid 35-aastane, lõpetas perspektiivika pedagoogilise ja teadusliku karjääri. Prof. Henzist mahajäänud raamatukogu läks 1829. a. oksjonile ja ülikooli raamatukogu ostis sealt nii trükiseid kui ka käsikirju (TÜR F 4, nim. 1, s. 114, l. 164-166). Ostetud käsikirjad võeti arvele manuskriptide kogus. Need on 2 araabiakeelset Koraani - Mscr 163 ja Mscr 164 ning S. G. R. Henzi enda käsikirju ja kirjavahetust sisaldav konvoluut – Mscr 165. Viimane töötati 2003. a. läbi S. G. R. Henzi isikuarhiivina. Selles leiduvad S. G. R. Henzi doktoridissertatsioon ja selle eeltöö käsikiri, tema araabia keele lugemiku korrektuurpoognad parandustega, orientalist Chr. M. J. Frähni kirjad ning märkmed Henzi lugemiku kohta. Prof. Henzi pärandist ostetud Koraani käsikirjad (Mscr 163 ja Mscr 164) asuvad endiselt manuskriptide kogus.

Kasutatud kirjandus:

Hallik, M. ja Klaassen, O.-M. Keiserlik Tartu Ülikool (1802-1918) ja Orient.-Tartu, 2002, lk. 60-62, 354-355.

Biograficheskiĭ slovar' professorov i prepodavatelej Imperatorskogo Jur'jevskogo, byvshego Derptskogo, universiteta za sto let sushchestvovanija (1802-1902). Pod red. G. V. Levickogo.-Jur'jev, 1902, s.86-88.

Bibl.: Hallik, M., Klaassen, O.-M. Unustatud orientalist professor Samuel Gottlieb Rudolf Henzi //Ajalooline Ajakiri, 1999, 2 (105). Lk. 31-36 (vt. Arhiivitoimik)

I Käsikirjad

- 1 Henzi, Rudolf
 Specimen arabicum continens duodecim priores versus Surae decimae, cui titulus Jonas, commentario Beidhavianio ornatus, quos e codicibus manuscriptis eruit, et versione latina et annotationibus grammatico-historicis illustravit S.G. Rodolphus Henzi. Doktoritöö.
 [1819-1820]. Bern.
 21 l.
 Ladina ja araabia k.
 Kaitstud 1820 Tübingeni ülikoolis.

- 2 Henzi, Rudolf
 Pärsia teadlase al-Baidāwī (? – u. 1290) koostatud Koraani 10. suura kommentaaride 3 käsikirjaeksemplari võrdlev analüüs. Õppetöö Collège de France's Silvestre de Sacy juures.
 Juuli 1819. [Pariis].
 86 l.
 Araabia, ladina, saksa k.

- 3 Frähn, Christian Martin Joachim (1782-1851), orientalist ja numismaatik,
 Peterburi TA liige
 Ad Chrestomath. Arab. col. Henzii. Märkmed R. Henzi krestomaatia *Fragmenta arabica* (Sankt-Petersbury, 1828) käsikirjale.
 [U. 1825-1828]
 8 l.
 Saksa, araabia, ladina k.

- 4 Henzi, Rudolf
 Fragmenta arabica. Korrektuurpoognad, C.M. J. Frähni ja Volkovi? parandustega.
 [U. 1825-1828]
 16 l.
 Araabia k., parandused saksa ja vene k.
 Volkovi nimi esineb C.M.J. Frähni kirjas: F 16, s. 7, l. 1.

- 5 Henzi, Rudolf
 Märkmed ja väljakirjutused.
 1820. a-d
 14 l.
 Saksa, ladina ja araabia k.

II Kirjavahetus

- 6 Henzi, Rudolf
1 kiri Christian Martin Joachim Frähnile.
4. apr. 1827. Dorpat.
1 l.
Saksa ja araabia k.
Chr.M.J. Frähni märkmetega.
- 7 Frähn, Christian Martin Joachim
9 kirja S.G.R. Henzile.
25. sept. 1825-13. märts 1827. Sankt-Peterburg.
19 l.
Saksa k.
- 8 Frähn, Christian Martin Joachim
2 kirja trükikoja meistrile (Faktor) J. Weldbrechtile.
[24. sept. 1825, 26. dets. 1826]
2 l.
Saksa k.
Adressaat vene k.: Иван Иванович Вельтбрехт.
Daatumid määratud Chr.M.J. Frähni kirjade järgi S.G.R. Henzile: F 16, s. 7, l. 1, 14.
- 9 Doweneck,
1 kiri R. Henzile.
17. mai 1828. [Dorpat].
2 l.
Saksa k.

Selles inventarinimistus on 9 säilikut numbritega 1-9. Fondi korraldas ja nimistu koostas raamatukoguhoidja T. Šahhovskaja.

20. mai 2003